

Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Journal Of Social Sciences Institute

SUSBİD

YIL: 2021

CİLT: 9

SAYI: 1

Cilt 9, Sayı 1, Haziran 2021

Makale Adı /Article Name

GİRESUN, ORDU VE TRABZON
YÖRESİ TÜRKÜLERİNDE KADIN VE
FINDIK FOLKLORU
“FINDIK TOPLAYAN GELİN!”

WOMEN AND HAZELNUT
FOLKLORE IN FOLK SONGS OF
GİRESUN, ORDU AND TRABZON
REGIONS
“BRIDE WHO PICKING HAZELNUT!”

146

Yazar

Mehmet Akif KORKMAZ

Dr. Öğr. Üyesi, Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-mail: korkmazmakif@hotmail.com, ORCID NO: 0000-0002-5280-8250

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 29 Nisan 2021

Kabul Tarihi: 11 Haziran 2021

Yayın Tarihi: 30 Haziran 2021

Kaynak Gösterme

Korkmaz, M. A. (2021). Giresun, Ordu ve Trabzon Yöresi Türkülerinde Kadın ve Fındık Folkloru “Fındık Toplayan Gelin!”. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), s.146-175.

Öz

Bu makale fındık temalı iş ve imece türkülerinde bahçe tarımı, iş bölümü ve toplumsal cinsiyeti sözlü folklor kuramları bakımından incelemektedir. Türkü performansını, işlevini bahçe gibi mekânlar ile imece çalışma biçimleri üzerinden açıklayarak günümüzde unutulmak üzere olan müzik ve iş üretme biçimlerini tasvir etmektedir. Tarım ve hayvancılığa dayalı yaşama tarzına bağlı kültürel mirasa ait türkülerin çoğunda fındık meyvesinden bahsedilmektedir. Bunlara gerçek anlamından öte sembolik çağrışımlar yüklenmiştir. Makale öncelikle fındık kelimesi içeren türkülerle fındık meyvesinin tarımı hakkında kültürel aktarımlar içerenleri ele almaktadır. Daha sonra fındık yetiştiren bölgeye ait olanlarını ayırt etmekte ve iş bölümü üzerinden toplumsal cinsiyetin yansıtma biçimlerini ele almaktadır. Yazı bu bağlamda performansa dayalı icra ortamları olarak fındık bahçeleri ve harmanlarını, fındık imece türkülerindeki yaşama kültürü üzerinden toplumsal cinsiyet anlayışı ve işbölümünü konu etmiştir. Halk şiirinin müzikal formu türküler, bireysel ve toplumsal hayatla doğrudan bağlantılıdır. Melodiyle birlikte yaratılan sözleri kişinin iç dünyasını yansıttığı gibi bazı türlerinde iş ve çalışma hayatına ait gözlemleri, pratikleri, yaşantıları anlatırlar. Bu bağlamda ezgisi, ritmi, anlamı, çalgısı, zamanı, ıcrası, bağlam ve mekânı insanı yaşantısının göstergesidir. Bu anlamda türkülerin geleneksel ıcrası ve söylenişi topluluğun içinde dolaysız biçimde doğar ve irticalen gerçekleşir. Toplulukla yapılması gereken büyük işlerde, üretim zamanlarında müzikler ve salt sözle icra edilen türküler olumlu hisleri güçlendirir. Üretime ve çalışmaya kolaylık sağlar. Yakın tanışık olmayan bireyler arasında güveni artırır, o ortamdaki insanlar arasında karşılıklı tanıştıracı, yakınlaştıracı, kaynaştıracı oluşunun yanında karşılıklı konuşmayı kolaylaştırarak sevdalanma ortamını olumlu etkiler. Bu makalede fındık imece türkülerinin yapısı ve işlevi bu açıdan ele alınmaktadır. Doğduğu ve yaşamayı sürdürdüğü fındık bahçelerindeki asıl icra zamanlarında bu özellikleri taşıdığı uzun yıllara bağlı gözlemlere dayalı biçimde metinlerle karşılaştırılarak aktarılmıştır. Fındık üretimi imceliğine veya işçiliğine ait yöreden TRT Müzik Dairesi tarafından derlenmiş fındık bahçesi ve fındık toplayıcıları türkülerinin hasat ve harman sezonu içinde işbirliğine katkı verici, dayanışmayı kolaylaştırıcı işlevi vardır. Türkülerin fındık toplama esnasında çalışmayı ritmik açıdan düzenlediği, imece sırasında bahçelerde, harmanlarda toplu yemeklerde geçen zamanı ve eylemleri ritüelleştirdiği gözlemlenmiştir. On yıldan fazla bir süredir imece türkülerinin yaratılma ortamı bulunmamaktadır..

Anahtar Kelimeler: İş Bölümü, İmece, Fındık Tarımı, Sevdalık Mekânı, İş ve İmece Türküsü

Abstract

This article examines in terms of verbal folklore theories of horticulture, division of labor and gender in hazelnut-themed business and collaborative folk songs. Türkü explains its function through spaces such as gardens and the ways of working with imece, and produces music and forms of work that are about to be forgotten today. According to agriculture and animal husbandry, the hazelnut is mentioned in most of the heritage songs. They are attributed to symbolic connotations rather than their literal meaning. The article deals with the folk songs that contain the word hazel and those that contain cultural transmissions about the cultivation of the hazelnut. It then distinguishes those belonging to the hazelnut growing region and the division of labor is to address the ways in which gender is reflected. In this context, the article is about the hazelnut gardens and their blends as performance environments, the understanding of gender and division of labor through the culture of life in the hazelnut imece folk songs. The musical form of folk poetry is directly related to folk songs, individual and social life. The words created with the melody reflect the inner world of the person and in some genres they tell about the observations, practices and lives of work and business life. In this context, its melody, rhythm, meaning, instrument, time, performance, context and space are the indicators of human life. In this sense, the traditional performance and singing of the folk songs arise directly within the community and takes place in a heightened manner. In the big works that need to be done with the community, in production times, music and folk songs performed with only words reinforce positive feelings. It provides ease of production and operation. It increases trust among people who are not closely acquainted, besides being mutually introducing, intimating and merging among people in that environment, it positively affects the atmosphere of love by facilitating mutual conversation. In this article, the structure and function of hazelnut imece folk songs are discussed from this point. The hazelnut garden and hazelnut pickers folk songs, which are compiled by the TRT Music Department, belonging to hazelnut production business or craftsmanship, have the function of contributing to cooperation and facilitating solidarity during the harvest and threshing season. It has been observed that the folk songs rhythmically organize the work while collecting hazelnuts, ritualizing the time and actions in the gardens, in the blends, in the collective meals during imece.

Keywords: Division of Labor, Hazelnut Farming, Love Place, Work and “İmece” Folk Song

Giriş

Halk şiiri müzikal söyleyiş formu olan türküler, bireysel ve toplumsal hayatla doğrudan bağlantılıdır. Ezgisi, ritmi, anlamı, çalgısı, zamanı, icrası, bağlam ve mekânı insanı çevreleyen yaşantının bir göstergesidir. Geleneksel söyleyiş topluluğun içinde dolaysız biçimde gerçekleşir. Her söylenen türkü, bir melodik sözler grubunun anlatı formunda yaratılmasıdır.

Gündelik hayatın toplulukla yapılması gereken büyük iş/çalışma zamanları, eğlence, bayram, düğün gibi ritüellerinde müziklerin ve türkülerin olumlu hisleri tetiklediği, üretime ve çalışmaya kolaylık sağladığı, yabancı bireyler arasında güven arttırdığı, ortamdakiler arasında karşılıklı olarak tanıştırmacı, yakınlaştırmacı, kaynaştırmacı, sevdalanma ortamına etki yarattığı bilinmektedir.

Fındık imece türkülerinin yapısı ve işlevi asıl icra zamanlarında sayılan özellikleri taşıdığı yöre insanları ve kaynak kişiler tarafından aktarılmıştır. Fındıklık yaşantısına bağlı fındık toplama konulu türkülerin hasat ve harman sezonu içinde işbirliğine katkı verici, dayanışmayı kolaylaştırmacı sosyal işlevi vardır. Türkülerin fındık toplama esnasında çalışmayı ritmik açıdan düzenlediği, imece sırasında geçen zamanı ve eylemleri ritüelleştirdiği söylenmektedir. Geçmişte yapılan işin bütünlüğü içinde meydana gelen üretim formu, bugün dışardan gelen işçilik yüzünden ortadan kalkmıştır.

Bu türküler yoğun insan emeğiyle yapılan tarımın üretim biçimlerini, insan ilişkileri ve birey ile topluma dair yaşantılarını yıllarca bu sayede her mevsim canlı tutmuştur. Fındık imecesi geleneği üretim veya hasatta çalışmanın şekil kazanmasıyla beraber türkülerini çalıp söyleyenler tarafından kültürel formuna kavuşturulmuştur. Fındık toplama zamanı; iş ve üretim mekânı olarak fındık bahçeleri; işçilerin kadın, çocuk veya erkeklerden oluşmasını; aile tarımı işçiliği ve cinsler arası işbölümü vb. gibi kültür biçimlerini bu türkülerle söylenmiştir. Ayrıca fındıklı türkülerin kendi biçimleri, yapısal kalıpları, edası ve çalgıları, oyun ve dansları, müzikal-edebi özellikleri, Giresun, Ordu ve Trabzon kıyılarındaki fındık arazilerindeki yaşantı, türkünün icra ve yaratma ortamları, bu iller arasında ekonomik-sosyal işlevleri türkülerle yaşayagelmiştir.

P. N. Boratav'ın (2013: s.171), İ. Başgöz'ün (2008), Ö. Çobanoğlu'nun (2012/I: 4s.3, 2013/II: s.4) “halk şiirine” ve “türküsüne” ya da “anonim türküler” yaklaşım tarzları; tasnifleri, tespitleri ve aşağıda kısaca yer verilmiş diğer çalışmalar makalenin temel dayanak noktasıdır. Boratav, “çalışma” ve “iş” türkülerini doğrudan doğruya iş hayatıyla değil törensel icra yapısıyla beraber değerlendirirken, Başgöz ise çalışmasında adlandırmayla yetinmiştir (1968: s.301, 325). Bir başka mesele ise Giresun'dan derlenmiş fındıklı “iş manilerini” biçimsel olarak ele almış ve onları türküden saymamıştır. Oysa

kırlarda yayımlanmış yörenin folklor derlemecilerinden olan O. T. Pamirli (1943: s.22) ile A. Yanıkoğlu da (1943: s.27) mani formunda kemençeyle okunan ve böylelikle bağlamı değiştiği için “söylenen” manileri türkü saymışlardır. Biz de mani söyleme ortamında doğarak ve sanatkârların elinde peş peşe zincirleme biçiminde arka arkaya dizilerek yeniden yaratmaya has birer “iş” türküsüne dönüştüğü için mahalli araştırmacıların görüşlerinin doğru olduğu kanaatindeyiz. Doğu Karadeniz’in doğusunun türkü kültürüne mani yapısı damgasını vurduğu için bile onların türkü yaklaşımı yeterlidir. Yine burada Ö. Çobanoğlu’nun dediği gibi (2013/II: s.3-7) söyleme ile tür arasındaki ilişki bağlamla beraber tanımı ve tasnifi belirlemektedir. Sanatkârın maniyi türkü formu ve edasında düzenlemesiyle beraber, icra bağlamında çalgı olmadan atılan ve teker teker söylenen maniler arasında türsellik farkı oluşmaktadır. Bu araştırmada fındık ve mısır iş sezonlarında bu yöredeki çalgısız olarak karşılıklı mani söyleme olgusu (Yanıkoğlu 1943: s.25-29; Çelik 2005: s.88) ile kemençe türkülerinin icraları ayırt edilmiş ve bu iki ortamın farklı özelliklere sahip olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

Türkülerin dış yapısı değişkendir ve söylerken icra bağlamı genellikle katılımcıların durumu ve eylemin kültürel anlamıyla beraber türkü ortaya çıkar. Konusu ve diğer özellikleri yaşantının belli bir formuna bağlılık gerektirmeyen durumlar dikkate alındığında fındıklı türküler “gerçek iş ve çalışma türküleridir”. Halk edebiyatı yaratmaları içinde Alman halk türkülerini konu alan H. Bausinger (1980: s.266) işçi manileri ve/ya türkülerini, çalışırken söylenen diğer türkülerden fark edilecek biçimde ayrı ayrı tasniflemiştir. Tarımsal üretim esnasında söylenen türküler gibi üretim alanlarında, imecelerde, düğünlerde söylenen maniler de iş türkülerinden ayrı yerde değerlendirilmelidir.

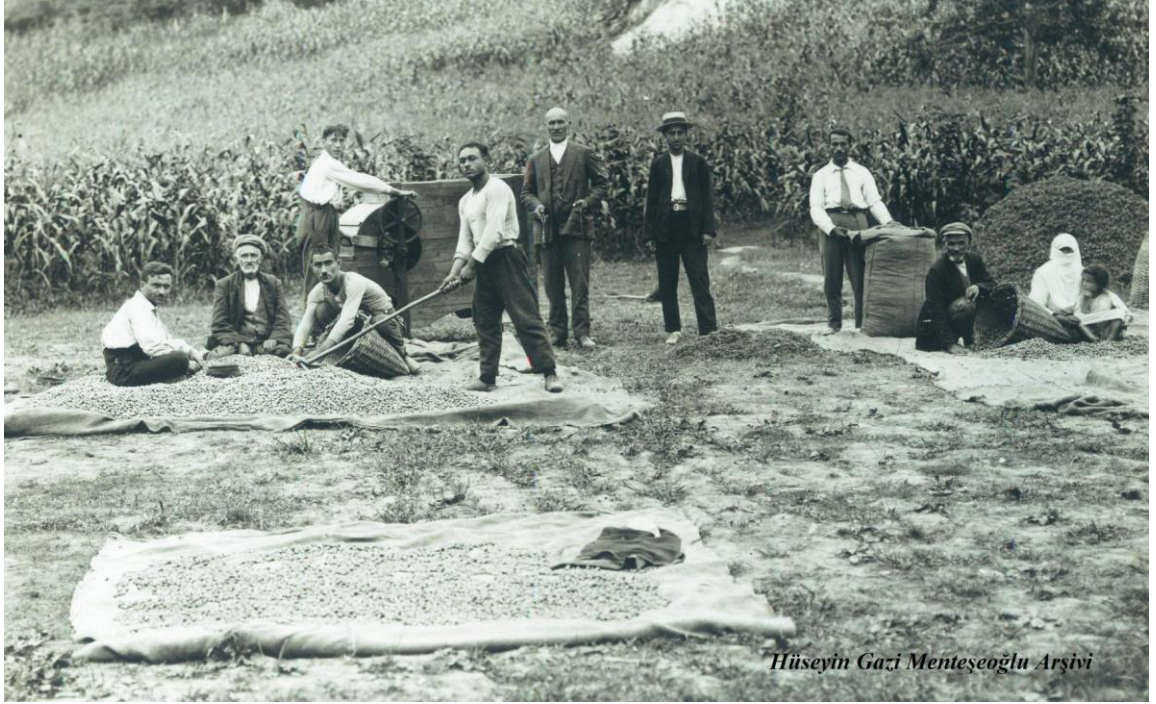
Fındıklılığın yaşama biçimi veya geleneği sözlü kültürün canlı aktarıcısı iş türküleriyle yaşamaya devam ediyor. Bu kısmının ilk dizelerinde yani adında fındık kelimesi geçen türküler bağlamında fındıklılık kültürüne ait tarihçe, üretim, sosyal ortamlar, fındık bahçesi ve harman gibi mekânlar, iş ve üretim biçimleri ile cinsler arası ferdi ilişkiler ve işbölümü gibi konulara P. N. Boratav (2013: s.176) ile İ. Başgöz’ün Türk halk şiirine mahsus tanım, kuram ve tasnifleri doğrultusunda yaklaşılacaktır. İçerik, kavram, ezgi ve ritim yönleriyle fındık toplama işine göndermeler içeren bu türküler doğrudan iş hayatıyla “gerçekçi” bir bağlantıya sahiptir ki Başgöz’un iş türküsü (2008: s.99-103) tasnifiyle örtüşmektedirler.

Türküyü konularına göre ele alan tasnifler, türkünün bütünlüğünü kaybettiği için çelişki ve müphemiyetle doludurlar. Türküler konusunda çoğu metin merkezli olan işlev ve konu tasnifleri yapılırken A. Yakıcı (2007: s.231) ve Ö. Çobanoğlu’ (2013/II: s.7) kent, kasaba ve şehir gibi yerlerin esnaf hayatı ölçü alınmıştır. Bunlar terzi, öğretmen, itfaiye, şoför vb. meslekleri konu edinen imece türkülerinden değildir. Ayrıca çalışma

esnasında söylendiklerine dair bilgi de verilmemiştir. Bazı eserlerde, C. Dilçin (2004: s.293) gibi, “imeceyi” vurgulayan toplu çalışma hayatı deyişiyle tek satırlık açıklama ile yetinmişler, türkü örnekleri yetersizdir. H. Dizdaroğlu (1969: s.107) ile M. Aça (vd. 2012: s.552) gibi şiir bilgisine dair diğer eserlerde türküler tasniflemek için iş türkülerini ismi verilmesine rağmen herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Çankırılı Ahmet T. Onay’ın (1996: s.63) ve A. Güzel’in (vd. 2012: s.154) ise hazırladıkları eserlerde bu tasnifler de yapılmamıştır. Bu eserlerde “fındık ve mısır işçiliğine, imeceliğine” dair herhangi bir yorum ve herhangi bir örnek türkü bulunmamaktadır.

Müzikolog Savaş Ekici, 1989 yılında Folklor Araştırmacısı Göreleli Hayrettin Günay’ın rehberliğinde fındık toplama ve ayrıca mısır tarlası işlerinde okunan ve çalınan “havalardan” çok kısa bilgiler vermiştir. Mısır tarlaları iş sezonunda belleme, kazma, ekme, mısır soyma ve fındık toplama, sonra da fındık kabuğu atlama imecelerinde okunanlara, ne yazık ki sözlerine ve notalarına makalesinde örnek yoktur, Giresun Görele’de “imece, imeci” ve bilhassa fındık işlerine ait olanlarına da “fiduk” havaları dendiğini aktarmıştır. Bu konudan bahseden yerinde yapılmış, bilinen en önemli çalışmadır. Ancak fındık toplama sırasında okunan havaların çiftetelliye benzerliğinden yola çıkarak yörede duyduğu kırma, titreme veya çiftetelli oyunlarındaki fındık şakırdatarak tempo tutuluşuna gönderme yaparçasına “fiduk havası” terimini tercih etmesi bölgeyi tanımadığından olsa gerek, biraz yadırgatıcıdır. Bu makaleyi Görele oyun havalarına dair bir tespit olarak kabul etmek daha isabetli olacaktır. Her ne kadar salt ezgi ve havalar üzerine yapılırsa bile bu araştırmanın barındırdığı analizleri önemlidir.

Doğu Karadeniz bölgesinin “eski” ana besin kaynağı mısır ekimi ve tarla işleri emek yoğun sezonluk işlerin başında gelmiştir. Bölgede mevsimsel döngüye bağlı olarak bitkilerle hayvanlarla beraber toprağa bağlı bir yaşam sürdürülmüştür. Kısa bir zaman diliminde toprak darı denen mısır tarımı için işlenmiştir. Göreleli halkbilimci emekli öğretmen Özcan Temel’in (2005: s.78-80) mısır tarlasını ayrıntılarıyla tarif ettiği gibi mısır (darı) ekilir, fidelerin sıkı elle ve kazma ile birkaç defa alınır. Ürün olgunlaştığında kelle ve sap biçilerek mısırlar dökümlenir, sırta alınan şeleklerle eve taşınan koçanlar güneşli havada sergiler üstünde kurutulmadan önce güz gecelerinde imeceyle soyulmuş.

Görsel 1: Fındık harmanı. Kurutulmuş fındıkları satın almak üzere olan tüccar, kabuklu fındıkları savurma makinesinden sonra elle seçtirip kontrol ettikten sonra jüt çuvallara kaldırıyor. Harmanın arkasında geçimlik bahçe tarımı olarak mısır (darı) tarlası görülüyor (H. Gazi Menteseoğlu kişisel arşivi, 1930’lar Foto Güzin/ Giresun).

Bir bahçe üzerinden hane halkını besleyen bu bahçe tarımına Daniel G. Bates (2018: s.151) “geçimlik tarım” adını vermektedir. Karadeniz Bölgesi’ndeki bahçeler beş ila on aile ferdinin, büyük küçük birçok evcil hayvanla beraber yıllık iâşesi ve temel besini olan mısır üretimi işi o ailenin altından kalkmayacağı kadar büyüktür. İmece yardımıyla ailenin gücünü aşan işler, tam vakti ve ekim havasında iken bitirilirdi. Yardımlaşma veya değiş tokuş ekonomisine bağlı imcelikte, imecilerin öğlen yemekleri ile ara atıştırma kollarını ev sahibi karşılardı. Toplu çalışma türkülü kemeççile idare edilirken eğlenceye zaman kalırdı. Mani biçimde türküler, iş boyutuna göre esnek oldukları için uzayabilir, bentlerin arasına karşılık verenler de girerler, böylelikle uzun türküler ve danslar sürerdi. Yöreden, kaynak kişilerden, elde ettiğim bu bilgilere göre bazı tarlalarda kemeççiler çalıp söyler, kimi türküler kadınlar okur, ırgatın temposunu görecek işe göre bu okuyucu veya kemeççiler yönetirmiş. Bölgenin müzik kültürünü çalışırken S. Ekici’nin (1990) asıl kaynağı olan kişilerden mısır (darı) ekimi işlerinde söyledikleri havalardan derlenmesinde geç kaldığı şikâyetleri dinlenmiştir. Yörenin halkbilimcilerinden Yaşar Küçük (KK1), Şükrü Çoban (KK2), Hayrettin Günay (KK3) ile Özcan Temel (KK4) fındık imece türkülerinin ve bazı horan hareketlerinin, dans figürlerini kazma sallamaya, tohum

saçmaya, bel bellemeye benzeterek bu ekim havalarının devamı olduğu söylemişlerdir. Mısır imcesi ve fındık toplama imcesi türküleri tarımsal faaliyetler bağlamında eski karşılama ve horan havalarından üretilmiştir. Mısırla ayrı mevsime tabi olsa da iş uygulamalarıyla beraber eski havalardan fındık tarımına uyum sağlayıp fındık imce türküsünün varyant ve türlerini bu önceki mısır tarımı havalarından ortaya çıkarmıştır.

1. Doğu Karadeniz Fındık Kültürü

Fındığın ilk bilgisini, türkü dışındaki halk anlatılarından öğreniyoruz. Çok eski inanışlara göre değerli bir çerez-meyve olarak tanrıdan insana bahşedilmiş ilk tarımsal kültür faaliyetlerin biri de fındık meyvesiyle ilgili efsanevi inanışlar içeren anlatılardır. Fındıktan bahseden mit kökenli efsaneler ve en eski sözlü aktarımlar Asya kıtasının Altaylar Bölgesi ve Çin'den gelmiştir. Bu rivayetler bitkilerin ve meyvelerin kökeni ve yaratılış bilgisini taşıyan mit türündendir. Tarım kültüründe fındığın tanınan ve bilinen en eski bitkilerden olduğunu bu mitler söylemektedir. Kutsal yaratılmayla ilgi kuran bağ, bugün yedi çift bir tek sayıya sahip çatal fındığın uğur ve şans sembolü olduğu inancında yaşamaktadır. İkiz şeklinde yapışık çatal fındıkların sevenler tarafından ikiye ayrılarak birer parçasının karşılıklı saklandığı rivayet edilir (Peker 1947-48:s. 8-17, 32).

Fındık meyvesinin kökeniyle ilgili eski anlatılarda yer alan efsanevi meyvenin mahiyetinin bugünkü fındıkla alakalı olup olmadığı bilgisi kesin değildir. Bu sebeple fındık meyvesinin, fındık adının kaynağı ve tarihi kökenleri hakkında geriye dönük çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Bu görüşlerin en eskisi Milattan Öncesine dayanmaktadır. Mart ile Mayıs ayında MÖ 400 yılında Anabasis'teki Anadolu seyahatinin Trabzon-Giresun-Ordu yöresi kısmında antik bir topluluğun ambarlarındaki dilimleri olmayan “*yassı cevizleri*” pişirip ezerek ekme gibi yedikleri bilgisi bu meyvenin fındık olasılığına bağlanmıştır (Ksenophon 1944: s.221). Eserin çevirmenleri tarafından kestane diye tarif edilen gıdanın fındık olamayacağı açıkken seyahatin geçtiği fındık coğrafyasından dolayı onun bir fındık olacağı “*yanılıgısı*” doğmuştur. Arapça / Farsça *funduk* ya da *fundık* kelimesinin Anadolu Pontusu'nda yetiştiği için Farsçaya geçtiğine dair ayrı bir köken ve yaratılış “*hikâyesinden*” de ayrıca bahsedilmektedir: “...*Kilerlerde birçok yassı cevizler bulundu. Bunların iç kabukları yoktu. Bu cevizler Mossynoiklerin (yerel halkın) baş gıdasını teşkil ediyordu. Bunları haşlıyor veya ekme gibi fırında pişiriyorlardı...*” (Ksenofon 1974: s.162).

Fındık meyvesi Türkçede, koz/kos kelime kökünden türemiştir ve bu ad bugünkü gibi tek bir ürüne ait değildir. Eski Türkçe devrinde fındık, ceviz, badem, fıstık gibi meyvelere “*kosık, kısuk, kosuk*” dendiğini Kaşgarlı Mahmut, Türkçenin ilk lügatinde aktarmıştır. Bu esere göre fındık, fıstık ve badem gibi sert kabuklu yemişlerin ortak adı

olan "kosuk" o dönemde kadın adı olarak da kullanılmıştır (Divan 2006/ I: s.382, 347; Yüksel vd. 2016:s. 38).

Bugünkü aşılı kültür fındıkları, yabani bir çalı olan Corylus bitkisinden kültürleştirilerek elde edilmiş (Peker 1947: s. 76; Giresun 1973: s.195) ve Almancasının etimolojisine göre “has ve aşılı çalı fındığı” olarak “Haselnuss: fındık” kelimesiyle ifade edilmektedir. Fındık dediğimiz aşılı has meyvemiz bu etimolojik bilgiye göre bahçe tarım kültürünün bir ürünüdür. Fındığın mitolojik tarihi tanrısal kökenin bir sonucu olarak şifa kaynağı meyve inancı, bu tanrısal yaratılış bağlamında oluşmuştur. Mitolojik fındık anlatılarının işlevi fındığın kökeninin “tanınmasına” ve meyvenin “öğrenilmesine” ve bunlara sahip olan kişi ya da topluluk tarafından “üretilmesine” imkân vermesidir.

Bugünkü Giresun, Anadolu fındıkçılık sahasındaki en eski tarım faaliyeti sayılmaktadır (Yüksel-Yeşilot 2016: s.45; Ordu 1973: s.169). 1946 yılından başlayan destekleme alımı diğer ürünler karşısında fındığa ayrıcalık sağlamış, birçok ilde serbest kalan dikim alanlarında katlamalı biçimde üretim artışına sebep olmuştur. Bunun diğer yansıması kimyasal gübre ve ilaç uygulamalarının; makine, araç ve teknolojinin kontrolsüz büyüyen üretim alanlarında kullanımına bağlı biçimde tarımsal üretimin artmasıdır. Kimyasal kullanımı, makineleşme ve teknoloji ihtiyacı, tarımsal işçi istihdamı, toprakların ve bahçelerin sağlığı ile beraber planlı üretim, dünyada fındık üreten bölgeler arası rekabet, organik fındıkçılık vb. konular günümüzün ana problemlerdir. Bu noktada geleneksel üretimin unutulmaması ve el emeğine bağlı geleneksel üretimin uygun bahçelerde sürdürülmesine çalışılmalıdır.¹ Geleneğin sözlü kültürde yaşadığı fındık imecesi türküleri bu aşamada modern tarımsal üretime çözüm üretmek için yol gösterici olarak kullanılabilir.

Bitkinin bütün Karadeniz Bölgesi’ne yayılmasıyla birlikte türküler aynı zamanda hem bölge içinde hem de bölge dışına tanınır okunur olmuştur. Türkülerin sayısına bakıldığında yöresinin dışına çıkmış en yaygın meyve fındıktır ve kurulacak fındık müzesinde böyle bir fındık haritası bulunmalıdır.² Anadolu halk türkülerinin yüzlercesinde, Tablo 1’de görüldüğü üzere fındığın meyvesi, güzelliği, vasıfları veya bahçesi sevgi ve kavuşma temalı insan ilişkileriyle beraber anlatılmıştır. Bu eserlerin arasında ilk dizesi fındıklı olduğundan adını fındıktan almış türküler bu yazının ortaya çıkış problemi ve malzemesidir.

¹ Fındıkta yoğun emek işçilik, aile ve imece gibi konuların iktisadi geniş bilgileri için Kutluata’nın (2015) makalesine ve dipnot 3’e bakınız.

² Bu vesileyle vurgulamalıyım ki fındıkla ilgili kurumlarca fındıklı türkülerin konserleri ve albümü yapılmalı ve 85 yıl önce ilk defa Giresun Halkevi Aksu dergisinde bahsedilen fındık müzesi açılmalıdır.

Türkiye’de fındık meyvesi, fındık tarımıyla ilgili olan ve adında fındık kelimesi geçen yirmi iki türkünün sekizi Giresun yöresinden, dördü Ordu ilinden derlenmiştir.³

Tablo 1: Fındıklı Türküler

Adet	Türkü Adı	Kayıt Yeri / Yöresi	Kaynak Kişi- Notaya alan	Derlemeci-	Numara/ Yılı
	Bahçeye Fındık Diktim	Samsun	Umut Tuncel - Ümit Bekizağa		5197/ 2019
	Bir Fındığın İçini (v1)	Giresun	Osman Kalyoncu - Muzaffer Sarısözen Karşılama Havası (Akpınar 2010: 73)		286 / 1974
	Çıkma Dalına Fındık	Giresun	Yücel Öner		Bulunamadı
	Çıktım Dalına Fındık	Ordu	Faik Okutken - Kemal S. Okutken		3556 / 1990
	Dağda Fındık Olur mu?	Kütahya	İstanbul Konservatuvarı	Belediyesi	Bulunamadı
	Dalda Fındık Kalmasın (v2)	Ordu	Harut Erman - Neriman Tüfekçi		1294 / 1977
	Evlerinin Fındık Önü	Sivas	V. C. Aşkun, Muhan Bali		Bulunamadı
	Evlerinin Fındık Önü	Ankara	Alaattin Uyan		Bulunamadı
	Fındık Harmana Attım (Çavuşlu)	Giresun (Çavuşlu)	M. Tahmaz - Ö. Akpınar - Y.Paşmakçı Horan Havası (Akpınar 2010: 110)		1319 / 1977

³ Güncel türkü listeleri TRT THM Repertuarı, turkuler.com, turkudostlari.net ile repertukul.com üzerinden Giresun (Turhan S.-Altınkaynak E. 2009) ve Ordu (Turhan S.-Can T. 2006) arşiv kaynaklarından kontrol edilmiştir.

Mehmet Akif Korkmaz-Giresun, Ordu ve Trabzon Yöresi Türkülerinde Kadın ve Fındık Folkloru “Fındık Toplayan Gelin!”

Fındık Çubuğu Gibi	Giresun	N. Uğurlu 2009'dan akt. turkudostlari.net/	/2009
Fındık Dalda Dal Yerde	Giresun	Ahmet Başaran - Ümit Bekizağa	4968/
Fındık Satarız	Fıstık Bodrum	Bulunamadı	Bulunamadı
Fındık Harmana	Serdim Üsküp/Rumeli	Sabri Gencer - Nihat Kaya	3283 / 1983
Fındık Fındık	Toplarım Giresun	Galip turan - Kadir Tokses	Repertükül Arşiv Nu: 902/ 2004
Fındık Gelin (v3)	Toplayan (Görele) Giresun	Mehmet Sırrı Öztürk - İbrahim Can	2191 / 1989
Fındık Gelin (v4)	Toplayan Trabzon	Güzen Karadeniz - U. ve K. Rheinhart	/ 1968
Fındık/ Toplayan Kız	Fındığı Giresun	Mehmet Yüksel - Cemil Uzal	Turhan vd. 1999: 288
Fındık Kızlar (v5)	Toplayan Ordu	TRT Repertuarı/ Nevzat Kılıç - Ali Rıza Gündoğdu - Bülent Arslan	3218 / 1988
Fındıklı Yolumuz	Bizim Rumeli (İstanbul)	Fatma Türkan Yamacı -Ahmet Yamacı	1579/ 1977
Hamidem Topluyor	Fındık Fethiye	Ramazan Güngör	Bulunamadı
Tepsi de Fındıklar	Tepsi Denizli (Acıpayam)	Veli Acımaz - Özay Gönülüm	3400 / 1994
Y/Gine Fındık Dalları	Yeşerdi Ordu	Muhsin Tercan	3172 / 1988

2. Yöre Türkülerinde Fındık Toplayıcılığı

Fındık kelimesi içeren halk türkülerinin sayısı yüzden fazladır ve tespit edebildiğim adında fındık kelimesi bulunan türkülerin sayısı ise yirmi civarındadır. Bunlardan yedisinde fındıkçılardan yaşama biçimleri ve “*fındık üretimi, işçiliği ve toplama geleneğini*” sözlü kültür formunda yaşatanlar gerçek iş ve imece türkülerindedir. Gelin veya kız adıyla kadın toplayıcılardan bahseden varyantların 2, 6, 15, 16, 18 numaralı fındık tarımı iş türküsü olan beşi bu makalede fındık tarımı ve kadın folkloru yönünden analiz edilecektir.

Tarihçe, üretim, sosyal ortamlar, bahçe ve harman gibi mekânlar, iş ve üretim biçimleri ile cinsler arası ferdi ilişkiler ve işbölümü gibi iş-imece türküleri konusunda Boratav (2013: s.176) ile Başgöz’ün türkü tanımı, kuramı ve tasnifleri diğer araştırmalarla beraber yazıda takip edilecektir. İçerik, kavram, ezgi ve ritimleri bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Fındık toplama işi tarımsal eylemleri doğrudan içerdiğinden “*gerçek imece*” iş türküleri olarak tasnif edilmiştir. Bu yaklaşım her türlü yapısıyla doğrudan işle ilgili türküler ile iş yaparken söylenen türkülerin farkına dayanmakta ve Alman kültür bilimcisi H. Bausinger (1980: s.266) ile İ. Başgöz’un iş türküsünü ayırt eden (2008: s.99-103) görüşleriyle desteklenmektedir.

Türküleri halk şiiri ve metin merkezli yöntemle ele almış çalışmalarda iş türküsü ile iş esnasında söylenen türkülerin farklarına genellikle yer verilmemiştir. İş türkülerinin işlevi ve konusu üzerinde birçok çalışmada detaylı bilgiler yoktur, bir kavram listesi halinde türlerin adları sıralanır; burada iş veya çalışma hayatına ya hiç yer verilmez ya da vurguladığımız farklılık belirtilmediğinden zikredilen türler izaha muhtaç durumdadır. Bazı türkülerde esnaf ile esnafıktan bahsedildiği için, belki de âşıklık kahvelerinde icra edilmiş esnaf destanlarının bir bakiyesi olarak onlara esnaf türküsü denildiği anlaşılmaktadır (Yakıcı 2007: s.231, Çobanoğlu 2013/II: s.7). Bunlar terzi, öğretmen, itfaiye, şoför vb. meslek ve esnaf türküleridir; ancak doğrudan imece türküleri değildir. Bazılarında ise C. Dilçin’in (2004: s.293) tasnifin açıklamasında verdiği bilgi gibi “imeceyi” vurgulayan tona sahip olsa bile; toplu çalışma hayatı deyimiyle tek satırlık açıklama ve kısa bir örnekle iş konusunda söylendiğini ifade etmekte güçlü türkü metinlerinin yer almadığı görülmüştür. H. Dizdaroğlu (1969: s.107) ile M. Aça (vd. 2012: s.552) gibi şiir bilgisi üzerine olan eserlerdeyse iş türküleri sadece isim zikriyle yetinilerek herhangi bir açıklamaya ve örneğe yer verilmemiştir. Çankırılı Ahmet T. Onay (1996: s.63) ve A. Güzel’in (vd. 2012: s.154) hazırladıkları eserlerde ise hiçbir konu-işlev tasnifi yapılmamıştır. Bu bağlamda incelenmiş eserlerde “imeceliğe” Adana pamuk türküsünü örnek almış C. Dilçin’in Türk Şiir Bilgisi eseri dâhil fındık ve mısır tarlası işçiliğine dair bilgi bulunmamaktadır: “İş Türküleri: Toplu olarak bahçede, bağda, bostanda, tarlada çalışırken söylenen türkülerdir...:

Adananın panbuğu

Altın dolu sandığı

İnanmayın hep yalan

El kızının yandığı, ... (Dilçin 2004: s.293).

İş ve imece konusuyla ilgili “Tablo 1” listesindeki fındıklı türküler farklı yörelerde tespit edilmiş veya plaktan derlenip arşivlere kaydedilmiştir. Fındıklı türküler Salih Turhan vd.nin (2009), (2006) Giresun, Ordu türkü basılı arşivleriyle beraber TRT’nin yayımladığı THM Arşivinden “Seçmeler 1, 2, 3” (TRT THM Seçmeler) ve “Sözlü Eserler Antolojisi 1, 2” (TRT THM-SE Antolojisi) yayımları üzerinden tespit edilmiştir. Basılı eserlerden ayrıca açık erişimli e-arşivlerle (repertukul.com, turkudostlari.net, turkuler.com) bu liste karşılaştırılmıştır.

Giresun’da imece havalarından *Al Tavandan Belleri* (TRT THM Rep. 1859) türküsünün kaydına düşülmüş “imece havası” notu *Fındık Toplayan...* varyantlı türkülerde yoktur. Derlemede yahut kayıt incelemesinde TRT’den kaynaklı bir uzman denetim eksikliğinin bunlara sebep olduğu görülmektedir. Anadolu türküleri arşivi ve türkülerin detaylı künyeleri çıkarılmadığı için yenilenen ve bu esnada farklı illere kaydedilmiş türkülerden oluşan “*TRT müzik arşivi*” ortaya çıkmıştır. Ayrıca plak evleri, kaset veya CD üretenler ve diğer kurumlar türkü okuyanların memleketine bakıp ses kayıtları üzerinden derleme yeri hanesine yöre ya da kaynak kişi not ederek mükerrer türkü kayıtları yazmışlardır. Bu kısa listede bile türkülerin metin ve müzik olarak “*varyant türkü*” ve bazısının tıpa tıp aynı olan “*kopya*” türküler olduğu açıkça bellidir.

Türklerde fındık kavramının gerçek ya gerçek üstü kullanımı bunların hangisinin iş-imece türküsü olduğunun gösterir. Güzellik, sağlık, hoşluk, sevimlilik gibi benzetme ilgisiyle fındığın türkülerde kullanıldığına dair örnekler vardır. Mesela Kütahya yöresinden *Dağda Fındık Olur mu?*, Bodrum’dan *Fındık Fıstık Satarız*, Üsküp’ten *Fındık Serdim Harmana*, Fethiye’den *Hamidem Fındık Topluyor* ile Denizli Acıpayam’dan *Tepsi de Tepsi Fındıklar* böyle “*hayali ve görüntüden iş*” türküleridir. Ancak Antalya Fethiye’den alınmış fındık toplayıcılığı özelliği diğerlerine göre gerçekçiliğe yakın ifadeler bulunduğundan *Hamidem Fındık Topluyor* türküsü biraz farklıdır. Bu tablodaki fındıklı türkülerin özgün ya da “gerçek” olanları ile “görüntüden” fındıklı türkü olanlarının toplamı yirmi ikidir. Tamamı gerçek imece türküsü olanların adları ise diğerleriyle aralarında bir farklılık göstergesi gibi fındık kelimesiyle başlamaktadır.

Bu beş türkülük liste gerçek fındık türküleri, fındıklılığın emek yoğun işçilik kültürel döneminin sesi ve ezgisidir. O dönemde makineleşme ve bahçe yolları yoktur.

Toplayıcı imeceler, yevmiyeciler, insan gücüyle sırtta taşıma, taşıyıcı yük hayvanları, toplama ve harmana serme, kurutma, kabuk ayıklama, savurma, seçme ve satışa hazırlama işleri aylarca sürmüştür. Çalışanlar veya mahalli icracılar tarafından işin temposuna göre karşılama ve kol havasının ezgileriyle türküler söylenmiştir. Türkülerdeki zaman çoğunluk toplama ve harman sezonu olan temmuz ve ağustos aylarına aittir. Mekânı ise harmanlar, tente altları, maazı (tarımsal ürün ve alet deposu olarak kullanılan) yapısının odaları, avlular veya köylünün bahçeleridir. Komşular, çocuklar, kadınlar, kızlar ve gelinler arasında eski sezonun birlikte geçen iş günleri türkülerde anlatılmıştır. Konuşmalar, şakalar ve türküler iş sezonlarındaki yaşanmışlıklara duyulan isteklere yapılan göndermelerin romantik hatırlatmalarıyla süslenmiştir. Yaşama biçimlerini türkülerle kendi dillerince, kısmen dar bölgesellik arz eden ezgi ve havalarına göre, sanatkârları ve çalgıları vasıtasıyla yaşadıkları gibi söylemişlerdir. Bugün kemeçe ile çalınan, oynanan ve söylenen fındık tarımına bağlı yaşam döngüsünün müzikal veya öteki anlatı biçimleri hafızalarda yaşamaya devam eden eski hikâyelere dönüşmüştür.

Fındık imecesi türkülerinin temposu yapılan işe ayarlıdır. Onlar üretim, bakım, kurutma ve harman mevsimine bağlı, yirmi kadar insanı bulan imecelik denen berber çalışma ortamında doğmuştur. İmecede kadın-erkek arasında “koşullu yakınlık” vardır. Fındık mevsimi hasat ve üretim dışında kalan insan hikâyelerinin çoğalmasına bu beraberlikler sayesinde sevdalıkları besleyen ayrı bir ortam hazırlamıştır. Bu sebeple sevgi, sitem ve özlem motifini taşıyan bu türkülerin hepsi fındık bahçelerinde çalışan kadın, gelin ve kızları konu edinerek söylenmiştir.

İmece türküleri sosyal yaşantıyı, ferdin beğeni ve zevklerini somutlaştırmakta, onu yaparken de fındıkla ilgili kavramları, olgu ve durumları dile getirmektedir. Fındıkçılıkta ekonomik amaç değerli iç meyveyi satışa uygun en iyi şekilde elde etmektir. Bu yüzden fındık imece türkülerinin en bilinen varyantı “Bir fındığın içini, yar senden ayrı yemem” türküsünde sevdayı paylaşmayı fındık içini paylaşmayla kıyaslayarak tanımlamıştır. Fındığın ayrıca dış kabuğu, harman işleri, fındıkçı alet ve eşyaları, kadınlar tarafından toplanması, erkeklerin fındığı taşıması veya diğer fındık işleri aynı varyantta kavramsallaştırılmıştır. Bu türküde fındık tarımıyla alakalı iş ve eylemler diğerlerine göre açık ifadeler ve kavramlarla işlenmiştir.

Görsel 2: Kadınlar yeşil kabuklu taze fındıkları çerezlik kurutmak üzere elleriyle soyarken, 1960’lar Bostanlı Köyü, Bulancak/Giresun (Yazar arşivi).

Fındıkcılık konusu imece türkülerinde mülkiyet ve mekânsal tanımları, fındık bahçesi, bahçe sahibi veya fındık işçisi gibi somut verilerle söylenmiştir. Ayrıca fındıkla ilgili renklerden dış kabuk kızılığ veya kırmızı rengi, minik boyutu, fındıkcılık adetleri, fındıkla ilgili inanışlar ve oyunlarını söyleyen sayısı yüzü geçen miktarda tespit edilmiş türküler bulunmaktadır. Doksanlı yıllardan beri yayınlanmış çalışmalarda Giresun, Ordu ve Trabzon yöresinin Karadeniz türkeleri genellikle romantik bir şiirsellik kalıbına indirgenerek incelenmiştir. Birçok eserde onlara sadece sevdalık terennümleri diye bakılmıştır (İvgin 1998: s.339; Menteşeoğlu-Yüksel 1998: s.449; Karadeniz 1998: s.479). Oysa fındık türkülerdeki kadın ile erkek işbölümü, iş günlükleri sevdalığa bağlı bu sosyal örüntülerin karşıtı olarak değil yaşamın bütünüyle birlikte değerlendirilmelidir.

Fındık tarımı bilgisini, fındıkcılığın Karadeniz’de başladığını ve geçen yüzyıl içinde geliştiğini Peker (1947: s.118) ve Çağlayan’ın (2004: s.504) “*fındık toplama imecesi*” türkülerinin fındıkcılığın ilk yayılım alanları Giresun, Ordu ile Trabzon’dan derlenmiş

olduğuna dair verileri beşli çeşitleme olan varyantlardan çıkan veriler yazılı ve sözlü kaynaklarla örtüşmektedir.⁴

Bu türkülerin “derleme, kayıt ve tespiti” otuz ve kırklı yıllarda yaygın biçimde söylendiğini ve sanatkârlar tarafından beş varyantın derleme ekiplerinin karşısına hazır biçimde okunduğu göstermiştir. Ancak bu derleme yıllarında mısır ekimi imecesi ile fındık toplama imecesi havaları arasında görülen etkileşime dair yeterli notlar alınmamıştır (Şenel 1994: s.13, 77, 76). Oysa “darı” denen bahçe mısırı ekiminin fındıktan çok öncesine dair rivayetler bugün bile tespit edilecek durumdadır. Mısırı, arpa ve buğday ekimine dair tarihi vergi defterleri, su ile çalışan taş değirmenlerinin harabe hali, eski tahıl üretimiyle fındık tarımının bu değişim seyrine şahitlik ederler. Mısır imece kültürünün fındığa adaptasyonunun kolay oluşu, ezgilerin toplu iş temposuna uygun geliştirilmiş kalıplarından kaynaklanmaktadır. Bu imece kültürü aynı zamanda Görele Karadeniz kemeçesinin kolay taşınması ve elde çalınış biçimini etkilediği söylenebilir.

Türkülerin ezgileri ve imece içinde söylenme geleneğinin mısır imecesine bağlı olup sonradan fındıkla ilgili türkülerde devam ettiğini kaynak kişiler söylenmektedir (KK1-5). Mısırın yanında ihracat sebebiyle nakit paraya altından bile hızlı dönüşebildiğinden çok hızlı gelişen fındıkcılık, mısır işçiliğinin yerini almıştır. Fındık toplamak emek yoğun insan gücüne bağlı bir faaliyet olduğundan aileler, komşular veyahut da dışarı köylüler arasında imece veya yevmiye usulü yapılagelmiştir. Ortalama bir iki ay gibi bir zaman süren toplama işleri esnasında bahçelerde yakın sosyal ve bireysel bağlar kurulmuş ve bu günlerdeki karşılıklı duygusal ilişkiler bağlamında yörenin meşhur türküleri doğmuştur. Oyunlarla çalışmanın aynı ortamda birlikte sürdüğü bir yaşam tarzından miras kalan bu türkülerin içinde fındığın ekonomisi, insanların yaşama tarzı ve tarımının tarihî ve kültürel izleri okunmaktadır. Bahçeye Gel Bahçeye, Giresun’un Evleri ve Giresun’un İçinde, Çıktım Fındık Dalına, Fındık Attım Harmana vb. türkülerini de gerçek imece türkülerini kadar etkin olmasa bile genel hayatı etkileyen fındıkcılıktan bahsetmektedir.

Fındıkla ilgili sözlü folklor ürünlerini “fındık bölgesi” içinde ele alan çalışmalarda Kemal Peker fındıkla ilgili önemli bir isimdir. Ona göre fındığın Anadolu’ya yayıldığı (Peker 1947: s.118; Çağlayan 2004: s.504) Giresun Ordu ve Trabzon yöresi fındıklı türküler açısından bir merkezdir (1947: s.35). Fındığın ana vatanı Giresun’u batıdan çevreleyen Ordu ili ve doğudan çevreleyen Trabzon illeriyle birlikte ilk fındık sahası olan bölgedeki türkülerle yöredeki fındıkcılığın kültürü bugüne taşınmıştır. Türkiye fındıkcılığı

⁴ Ayrıca konu hakkında Giresun, Ordu ve Trabzon’da fındık tarımıyla ilgili 1973 yılında vilayetlerin hazırladığı 50. Yıl armağanları önemli bilgiler içermektedir. Üç ilin ekonomik, kültürel ve folklorik bilgilerinde istihsal, ihracat, tarım arazileri ve genişliği, türkü ve imecelere önemli yer ayrılmıştır.

üzerine çalışan Peker’e⁵ (1947: s.97-99, 107-112) göre hali hazırdaki tarımsal faaliyet olan “fındıkcılık” ilk olarak Giresun’da doğmuş ve buradan batı ve doğu sahil şeridi boyunca yayılma göstermiştir (Giresun 1933: s.112; Yüksel vd. 2016: s.45). Çalışma, fındıkçılarla şirketlerinin ekonomik faaliyetlerine dair nicel ve tarihi verileri, zamanla ekonomik değeri artan fındık tarımı özellikle uygun şartlar taşıyan Batı Karadeniz’e doğru gelişip yayıldığını göstermiştir. Coğrafyası, fındıkcılık kültürü ve yayılış kademeleri türküler üzerinden okunabilir. Türkülerin bize söylediği yaşam hikâyeleri üzerinden kültürel ve coğrafik yayılım izleri takip edilebilmektedir.

3. Yöre Türkülerinde Kadın Ve Fındık Bahçesi İmeceleri

Türkülerin icrasının bağlamı ortamında yaşayarak yetişmiş sanatkâr, derlemeci, amatör kaynak kişilerden olsun veya genellikle o yıllara tanık olan kişilerin elinden çıkmış yerel 73 yıllıklarında türkülerin bölük pörçük metinleri dışında bilgiye rastlamak çok zordur. Yıllıklarda yazılmayan birçok olgu, bilgi ve gelenek yerel araştırmacılar tarafından yayımlanmaya başlanmış ve böylelikle kayıt altına alınanların unutulmasına engel olunmuştur.⁶ Parçaların adına ve sözlerine önem verildiğinden bunlara göre çok daha değerli ezgi ve icra ortamı ve usulleri hakkındaki bilgiler genellikle kaybolmuşlardır. Konu olan bölgenin türkü merkezi Giresunlu Ömer Akpınar (1935-2003) köken olarak Görele’nin Çavuşlu kasabasında doğmuştur. Bu TRT bağlama icra sanatkârı elliye yakın derleme yapıp bunlar hakkındaki sanatkâr biyografisi, türkü tasnifi, tema, nota ve icra bağlamları açıklamalarını oğlunun yardımıyla 2010’da 118 sayfa halinde yayımlamıştır (Akpınar 2010). Eserdeki türküler, icra ve makam farklılıklarına göre iç bölge havaları ile kıyı ve şehir havalarıyla sınırlandırılmıştır. Bu türküler sonra oyun havalarına göre tasnif edilmiştir. “İmece türküleri” de karşılama ve horan havaları içinde yer almıştır. Balık sezonu sonunda Mayıs Yedisıyla yaz sonuna kadar sezon dışında Karadeniz boyunca tahıl ve yük taşımacılığına ait yol havaları da bu eserde “gemici havaları” adıyla müstakil olarak değerlendirilmiştir (Akpınar 2010: s.4-5, 61, 73). Trabzon yöresinde halk edebiyatı ürünleri ve folklorik malzemeleri toplayıp yayımlayan Bilal Aziz Yanıkoğlu (1943) manileri fındık, deniz-gemi, yayla, dağ vb. gibi motiflerin sıklığına göre değerlendirmiş, bunların arasında o yıllarda özellikle denizcilik motifi sevdalıktan sonra gelendir.

Ömer Akpınar’ın çalışma notları ile hatıralarından meydana getirilmiş eserinden sonra yayımlanmış çalışmalarda iş hayatı ve türkülerin tematik-melodik işlevsel tasnifi

⁵ Giresun merkezli fındıkcılık ve fındıkçıların vurgulandığı kısımlar çoktur. Bunlardan özellikle 52-53’üncü ve 94’üncü sayfalardaki üretim ve satış verilerine bakılmalıdır. Ayrıca sayfa 107’de fındığın payitahtının (başkent) Giresun olduğu, sayfa 114’te fındık ihracatçıları birliğinin merkezinin Giresun’da olduğu, sayfa 129-134’te fındıkçılarla şirketlerin Giresunlu olduğuna dair bilgilere bakınız.

⁶ Bu isimlerden H. Avni Alpaslan (1915), C. Akengin (1944/1972), O. Turgut Pamirli (1943), S. Çebi (1973 ve Ordu Kültür Müdürlüğünde basılmamış birçok dosyası vardır), B. A. Yanıkoğlu (1943), H. T. Okutan (1949), A. Göreci, Dr. M. Duman (2009) vd.

ya ele alınmamış ya da öncekinin bir tekrarı olmuştur. Örneğin Giresun ile Ordu türkü ve oyun havalarına dair monografik eserlerinde Salih Turhan (vd., 2006: s.28, 2009) Giresun için hazırlananda türküleri ve oyun havalarını dağınık biçimde değerlendirip tasnif etmemiştir. Ordu ili türküleri eserinde ise fındık toplayıcılığında hiç bahsetmeden bahçe ekimi ve mısır tarımına gönderme yapmış ve imece türkülerini terimini müstakil başlıkla tasnif etmiştir. Ali Karadeniz ise ekin ve kazma diye iki grubu imece havalarını dâhil ederken fındık toplama havalarını müstakil müzikal form olarak tasnif etmiştir (1998: s.480, 488). Yazının araştırma konusu ve yöresinde Küçük (2006), Şenel (1994), Duman (2004), Tanses (1997), Menteseoğlu-Yüksel (1998), İvgin (1998), Ekici (1990) ve Gedikoğlu (2016) tarafından yapılmış müzik folkloru çalışmalarında imece türküleri ve hatta türkü tasnifleri genellikle yer bulmamış, pek azında ise salt kelime boyutlarında kalmıştır. Türkülerin imece veya ekin kazma havaları olarak iki farklı isimle tasnifine fındık toplama türküleri veya fındık imece türküleri adıyla müstakil bir alt başlık açılarak bu iki isimli tasnif başlığı ortaya çıkmıştır. Metin And (1974: s.171, 183) hocanın iş ve gündelik hayata dair oyun tasnifinde Giresun oyunlarından eski havalardan biri olarak fındık imece havalarından bahsetmeden “tarla kazma havası”nın dans ve oyun kaydı ekip biçme işi azalması ve fındığın mono kültür biçimde ağırlık kazanmaması sonucunda fındık imencesi türküleri çoğalmıştır.

Yöredeki en kapsamlı müzik araştırmasına sahip müzikolog Süleyman Şenel’in (1994: s.154,155) üzerinde önemle durduğu bir eksik araştırmanın konusu gereği değinilecektir. İmece ve iş-çalışma türküleri köy ve kırsal kökenlidir. Müzikologların derlemecilerin ilk kaynakları ise kent merkezleri olduğundan bu havalarda dair bilgiler son derece kısıtlıdır. Oysa temel ezgiler ve havalar bu ortamlarda ve kırsal yerleşim birimlerinde icra edilmişler, sonradan şehir musikisi ile aralarında etkileşim başlamıştır. Radyo ve plak gibi “hazır kayıt icra aletleri” çoğalmış ve bu sayede şehirlerdeki araştırmalarda eserler tespit edilmiştir. Birkaç değinme dışında Çanakçı ve Görele bölgesi hariç tutarsak eserin içinde yer alamamış özellikle kemençeye bağlı köy türküleri ve köy havaları bizler için çok büyük bir kayıptır. Çocukluğu dışında tahsil ve iş hayatı İstanbul’da geçen sanatkâr Ömer Akpınar, kırsal havalarını eserine ekleyebilseydi, bugün Doğu Karadeniz türkü kültürüne dair ilk elden temel bir esere sahip olacaktık.

Görsel 3: İmeciler yeşil kabuklu fındıkları kurutma harmanına seriyorlar. 1960’lar Bostanlı Köyü, Bulancak. (Yazar arşivi).

Bölgede imece bağlamında yakılan türküler eskiden beri çalışma hayatını yansıtmışlardır. Fındık tarımından önce bölgenin geçiminde yeri olmuş hayvancılık, denizcilik, ekincilik ve sebze meyve bahçeciliği üzerine yakılmış türkülerde fındıkcılık da eklenmiştir. Hem karşılama hem de imece havası bağlamında icra edilmiş türkülerden onlarca hâlâ daha çalınıp söylenmektedir. Turhan-Altınkaynak’ın (2009) Giresun yöresine ait türkü arşivine göre unutulmadan günümüze gelen onlarca iş türküsü vardır. Bunlardan sadece *Alçak Ceviz Dalları*, *Al Perde Yeşil Perde*, *Asmadan Üzüm Aldım*, *Ayva Dibi Serin Olur Yatmaya*, *Çitten Söktüm Çangalı*, *Lazutlar Salkım Saçak*, *Merekte Sarı Saman*, *Oy Bahçenize Giremedim*, *Şeftaliler Çiçeklendi*, *Tarlaya Ektim Soğan* adlı türküler bahçecilik, ziraat-tarım ve iş türküleridir. *Geminin İçineyim*, *Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor*, *Gireson Kayıkları Hep Geliyor Karından*, *Giresun Kayıkları (Giresun’da Kayıklar)* türküleri de balıkçılık, denizcilik dünyasına ait iş türkülerinin yol havalarıdır. Doğaya bağlı yaşama tarzından doğmuş bu türkülerde ziraata, tarım ve hayvancılığa denizciliğe ve balıkçılığa, gemiciliğe ve kayıkçılığa dair yaşantılar söylene bugüne unutulmadan gelebilenlerdir.

Kadınlar, fındık bahçelerinde ağustos ayında olgunlaşmış fındıkları toplamak üzere imece usulü gruplar halinde çalışırlar. Fındık dalından yeşil çotanakları elleriyle sepetlere toplarlar. Erkekler toplama işinin yanında toplanan fındıkları sırtlarıyla harar denen büyük sepetlerle kurutma işlemlerinin yapılacağı harmanlara taşırlar. Toplama asıl kadın işidir. Bahçe eve veya harmana çok fazla uzaksa kölük/ gölük denen at, katır ve bazen eşeklerle erkek katırcılar tarafından taşınır. Evde yemekler için iki kadın hazırlık yapar. Küçük çocukları yaşlı babaanneler gözetler, doyurur ve ineklerin, danaların gözetlenmesi, karnının doyurulması, çayırda otlatılması gibi diğer işlerde asıl kadına yardım eder. Yetişkin çocuklar öğlene doğru bahçeye yardımcı işlerde görev almaya başlar. Su dağıtımı, sepet, çuval vb. kolay işlerde getir götür çocuklardadır.

Fındık toplama ayında evde kalan iki kadın, yaşlılar ve küçükler dışında tüm köyün insanların bütün günü, sabah yediden akşam altıya kadar, bütün zamanı bahçede geçer. Sabah kuşluk arasında ve ikindi arasında kısa molalar verilir. Çalışırken ve dinlenirken konuşmalar, türküler, şakalar yanında diğer komşu bahçelerden gelenler olur. Yağmurda sığınmak için portatif naylon örtülü yerler hazırlanır. Bu yapılar çok uzak bahçelerde kelif adıyla söylenen çadırlardır. Zamanla bu çadırların yerine mevsimlik kullanılan bahçe evleri yapılmıştır. Aşağıdaki türküler ağustos ayında fındık toplama imeceleriyle doğdu, fındık zamanlarında tekrar tekrar söylene söylene geldi. Bugün onların icra bağlamı ve performansları Güney Doğulu profesyonel tarım işçilerinin gelmesiyle değişmiştir.

3.1.Giresun İmece Havası: Bir Fındığın İçini Türküsü

Bir fındığın içini Yâr senden ayrı yemem Bugün gördüm yârimi Öldüğüme gam yemem	Fındık toplayan gelin Fındık dalda kalmasın Gel biraz konuşalım Ahım sende kalmasın	Fındık dalda tekleme Kız fistanın ekleme Yârin gitti gurbete Gelir diye bekleme
<i>Aldır aslanım aldır Al yanakların baldır Kınalı ellerinle Beni uykudan kaldır</i>	<i>Aldır aslanım aldır Al yanakların baldır Kınalı ellerinle Beni uykudan kaldır</i>	<i>Aldır aslanım aldır Al yanakların baldır Kınalı ellerinle Beni uykudan kaldır</i>

TRT Müzik Dairesi Yayınları THM Repertuvar Sıra No: 586 kayıtlı bu türküde fındık toplama veya hasat mevsiminde çalışanlar arasında geçen, kimlikleri anonim bir sevdalık öyküsü anlatılmaktadır. Kişi

adları kullanılmamış, hikâyesi eskidiği için isimler unutulmuş olabilir. Kocası belirsiz gurbette gitmiş olan taze bir geline sevdalı birinin ağzından anlatılmaktadır. Evlilikten önce de sevdalı olduğu geline, hasat mevsiminde yakınlaşma ve konuşmanın sağlandığı bahçede yakılan türkü biçiminde kurgulanmıştır. Belki de türkünün güçlü müzikal yapısının, söylendiği yer ve zamanın, kişi kadrosunun gücüyle ortaya çıkış hikâyesinden sıyrılarak hacimce daha kısa geleneksel kalıp haline alıp öyle türküleştirmiştir.

Fındık hasat mevsimi olan ağustos ayında sabah uykuları uyunmaz, güneşle beraber erkenden bahçelerin yolu tutulur, akşamın gölgesi düşene kadar gündelik hayat fındık bahçelerinde geçerdi. Çotanak halindeki fındıklar, yeşil dallarından yere dökülmeden dallar aşağı eğilerek sepetlerin içine ellerle tek tek toplanırdı. Toplama işinde her fındık ocağı sırasında iki kişi eşleşir, karşılıklı yardımla yeşil kabuklu fındıklar bele bağlı sepetlerde birikirdi. Daha çok yeşil tekleme fındıklar yaprakların arasında iri çotanaklar gibi kolay bulunamaz, dallarda kalırdı. Toplama sonrasında geride kalmış fındıklar tekrar aranır, gözle dikkatlice arama yapılırken diğer yandan dallar elle sallanır, yere düşürülen arta kalan fındıklar sonlama (solama) veya başak edilirdi.

Görsel 4: Fındık bahçesinde daldan fındık toplama imcesinde kadın ve erkek işçiler (H. Gazi Mentешеoğlu kişisel arşivi, 1930’lar Foto Güzin/ Giresun).

Eserde fındık toplayıcılığı, işin zorluğu, hasat günlerinde yakınlaşma veya yeniden kavuşma, görüşme kavuşma sevinci ile fındık sezonunun çalışma hayatı anlatılmıştır. İmece çalışma biçimi kişiler arasında çeşitli sosyokültürel bağlar yaratmıştır. H. Günay’ın (1995: s.12), Ö. Temel’in (2011: s.52), S. Ekici’nin (1990: 47) ve Gedikoğlu’nun (2016: s.78, 81) folklor konulu eserlerinde yörede söylenen mısır ekimi ve hasadı, fındık toplama, denizcilik, çobanlık ve kır hayatını konu edindiklerine dair verdiği bilgiler burada ele alınan örneklerin içeriğiyle örtüşmektedir.

Yörede çoğu türkünün kırklı yıllarda derlenmesine rağmen türkülerin notası dışında kalan hikâyeleri, ezgi çeşitlilikleri, kaynak kişileri veya çalgıcıları ve çalgı bilgileri hemen hemen hiç

kaydedilmemiştir. Muzaffer Sarısözen'in Osman Kalyoncu'dan derlediği **Bir Fındığın İçini** yakıcısının bilgilerine rastlanmamıştır. Makaledeki diğer dört türkü gibi bu da sözleri, biçimi ve ezgileriyle aynı kültür, yöre ve kaynaktan gelen bir imece türküsüdür. Ritmik yapısı ve ezgilerine bağlı bir oyuna ait olup olmadığı da kaydedilmemiştir. Bu türküler, yöreye has davul - zurna, bağlama ve genellikle kemençe gibi çalgılarla icra edilmiştir. Dörtlükleri, tekrarları, çalgıları ve gaydasıyla işlenmiş bir bütünlük taşıyan türküler, hem fındıklığa bağlı yaşamı hem de yörenin oyun havası olan kol ve karşılama havalarının ritmik tavrına sahiptir.

Türkünün adı olan ilk dizedeki fındık içi yörenin en değerli ürünüdür. Sert dış kabuklarından ayıklanan çiğ iç'in fırında kavrulmuş beyazlatılmış meyvesine fındık (ak) içi denir. Taze sütlü fındıklardan kavrulmuş biçimde çerez olarak tüketilen ak fındık içi, yeni düğün yapan çiftlerin damat yedisini ziyareti sofrasında yer alan tereyağlı yumurta tavasından sonra sunulmuştur. Bu yüzden kuru üzüm ile karışık hazırlanmışına damat çerezi adı verilir. Kısıtlı ve kanaatkâr yaşamın sevdalıkları bu türküde beyazlatılmış iç fındığın değeri üzerinden dile getirilmiştir. Fındık bahçesi bu sevdalıkların başladığı ve her hasat sezonunda yaşandığı yerdir. Fındık bahçesi ve fındık toplayıcılığı olgusu, bu kadar değerli olan iç fındık sembolü ile zenginleştirilmiştir.

Her biri yedili hece ölçüsünde üç bent ve bir bağlantı dörtlüğünden oluşan biçimi, dizelerin ve seslerin tekrarları, zaman ölçüsü ve ezgisiyle tipik yöre yapısına sahiptir. Bağlantılarındaki “a”, “l” sesleri ritmin kuvvetlendirilmesi yanında mevsime ait renkleri ve rengin çağrıştırdığı sembolleri arttırmıştır. “Al” kelimesi burada yeşil kabuk içinde kızarmış taze fındığın rengidir. Aynı zamanda bir sevda imgesi ve çağrışımı olarak taze gelinin eşini uyandırmak için dokunduğu parmaklarının ala boyanmış al fındık şeklindeki tırnaklarını “kınalı el” biçiminde dile getirmiştir. Yeşil çotanağından taze ayrılmış al renkli fındıklar, taze gelinlerin al kınalı el tırnaklarına benzetilmiştir.

Türkü al kına, kınalı el, al yanak, bal gibi tatlı al elma sembolleriyle genç evlilerin sevdalıklarını bağlantı dörtlüklerinde pekiştirmiştir. Böylelikle her fındık sezonunda başlayıp sonraki sezona kadar ayrılmak ve yeniden kavuşmak yeşil ile al kelimeleriyle sembolleştirilir. Adını kiraz mevsiminde al yeşil donanmış kiraz ağaçları ve kiraz meyvesinden almış Giresun'da bu metafor olağan sayılır. Çünkü türküde fındık dalı aslında kiraz ağaçları yeşilliğinde, yeşil çotanak içindeki fındık tanesi de al kirazı düşündürmektedir. Fındıklar her yıl yeşil bir dalda al renge boyanıp olgunlaşmadan aylar önce kışın ayazında kızıl bir karanfil çiçeğinden doğarlar. Tabiatın ve çevrenin yıllık döngüsünün bir parçası sayılan yaşanmışlıklar ve sevdalıkların anlatıldığı tabloda canlılığı, yaşamayı, yeniden doğuşu, aşkı ve sezonun ritmi bu al ve yeşiller renklerle imgeleşmiştir. Her fındık mevsiminin sonunda sevdalık gurbetine düşülse bile fındık çiçeği kızıl karanfillerin kış uykusundan uyanmasıyla sevdalar da yeşillenecektir. Aşağıdaki türkü ile metin olarak karşılıklı okunan mani katarlarından örülmüş uzun fındık toplama destanından kalan parçalar gibidir.

3.2.Ordu İmece Havası: Dalda Fındık Kalmasın Türküsü

Dalda fındık kalmasın Başakçılar almasın İyi toplayın kızlar Mal sahibi saymasın	Dalda fındık tekeme Derdime dert ekeme Ben buradan gidersem Yar sen beni bekleme	Bir fındığın içini Yar senden ayrı yemem Bugün gördüm yârimi Öldüğüme gam yemem
<i>Aman aman aman fındığım Çıtır çıtır çıtır kırdığım</i>	<i>Aman aman aman fındığım Çıtır çıtır çıtır kırdığım</i>	<i>Aman aman aman fındığım Çıtır çıtır çıtır kırdığım</i>

TRT Müzik Dairesi Yayınları THM Repertuar Sıra No: 1294 no’lu Neriman Tüfekçi’nin Harut Erman’dan derleyip plağa okuduğu **Dalda Fındık Kalmasın** yukarıdaki birinci türkü ile sözlü anlatım ve müzikal yapı açısından fındık toplama türkülerinin birbirine en yakın varyantıdır. İlk bendi ile onu takip eden tekrarları dışında ikinci ve üçüncü bentleriyle sözleri de yapısı da Giresun türküsüyle aynıdır. Üçer bent ile üçer bağlantıdan oluşan bu iki türkü fındıkçı yaşantının müzikal göstergeleridir. Bunlardaki sevdalık, fındıkçılık terazisinde ölçülerek bahçe işi zamanındaki yaşantıya bağlanmıştır. Bu türküdeki “Aman aman aman fındığım / Çıtır çıtır çıtır kırdığım” tekrarları onu fabrika kırma işçiliği hayatından alınmış seslerle destekleyen tekrarlardan oluşur. Bir türküdeki işe ait tekrarları İ. Başgöz (2008: 99) iş türkülerine has özellikler arasında ritim kuran ana unsur saymıştır. Bu türkünün en bariz özelliği eski fındık değirmenlerinde sert kabukların kırılması işinin ritmiyle kurulmasıdır.

Mısır unu değirmenleri fındık kırma işletmelerine uygulanınca iş verimini artmıştır. Bu da mısır ve fındık imece havalarının arasındaki ezgisel ritmik ilişkinin bağını izah etmektedir. Daha eski işletmelerde ise fındıklar elle kırılır, çığ içler elle kalibresine ve kalitesine göre seçilir ve temizlenirdi. Fındıkçılığın gelişmesi ve yayılmasıyla ikinci varyantın, ilkinden farklı tekrar dizeleri bu sürece bağlı olarak ortaya çıkmış olmalıdır. Bu eserde kabuklu kuru fındığın tazeliği ve lezzeti vurgulanmış, fındık çerezinin yendiği kış günlerinde yaz bahçelerindeki sevdalıklar dile getirilmiştir.

Görsel 5: Eski işletmelerde elle fındık kırma ve seçme işini yapan kadınlar (H. Gazi Menteseoğlu kişisel arşivi, 1930’lar Foto Güzin/ Giresun).

Aşağıdaki üçüncü **Fındık Toplayan Gelin** ve dördüncü **Fındık Toplayan Kızlar** türküleri bunlarla beraber fındıkcılık ve iş ilişkilerinin gelişme süreçlerinden doğmuştur. Bunların hepsi fındık imecesi ki son yıllarda önce yevmiyeci ve ardından işçi adını alarak nitelik değiştirdi, tüccarları ve köy köy, yöre yöre gezip dolaşan türkü söyleyici amatörler ve âşıklar vasıtasıyla günlerce süren düğünler üzerinden taşınıp yeniden üretilmiş olmalıdır. Böylece aralarında küçük okuma tarzı ve yöresel farklar doğmuştur.

3.3.Görel (Giresun) İmece Havası: Fındık Toplayan Gelin Türküsü

Fındık toplayan gelin	Gidiyorum buradan	Oy Giresun Giresun
Dalda fındık kalmasın	Gelir diye bekleme	Üstün bir açuk gene
Gel biraz konuşalım		Ne oldu sana yavrum
Sende aklım kalmasın	Oy Bulancak Bulancak	Keyfin bir kaçuk gene
	Bu iş nasıl olacak	
Fındık dalda teklemeye	Bu bizim kavuşmamız	
Yar yollarım bekleme	Kıyamete kalacak	

TRT Müzik Dairesi Yayınları THM Repertuar Sıra No: yok/ derleme kayıt tarihi 1969 olan ve İbrahim Can'ın kemençe aşığı meşhur Göreleli Piçoğlu'nun (Osman Gökçek) yanında çıraklık ederek yetişen (Duman 2004: 155) Kemençeci Mehmet Sırrı Öztürk'ten derlediği **Fındık Toplayan Gelin** Görele türküsü de bu fındık türküsü varyantlarından. Ezgileri, içerikleri, çalgıları ve yöresi ve icracıları bize bu eserin de varyant olduğunu söyler. Geçmişten beri çok güçlü bir kemençe ozanlığına sahip Görele'den derlenmiştir. Bu eser ilk ikisiyle coğrafik yöresel farkları olduğu gibi diğer türkülerden yapısal farklılıklara sahiptir. İlk türküye ve söyleyene ulaşmak gerçekte mümkün olmasa da sözlü ve ezgili eserlerin yayılışları esnasında bulunduğu yöreye uyum sağlayarak yaşadığı bir gerçektir.

Görel kemeçesinin son büyük ustalarından olan Sırrı Öztürk'ten derlenen bu türküde Bulancak karşılaması denilen kol havası tavırları sergilenmiştir. Yine de imece türkülerinin ritim olarak hangi ezgiler

sınıftan olduğunu söylemek yeni çalışmaları yapacak etno müzikologlara kalmaktadır. Bunlar Giresun yöresinin kol havası ve meteliklerle çeşitlenmiş birer varyantı olabilirler. Öte taraftan bu türkü, Görele'nin kemençe ritimleri eşliğinde söylenen nakaratsız manilerden oluşan yapısıyla öteki dört türküden ayrılmaktadır. Türkü, fındıklığın doğu yönündeki yayılma alanlarından olan Görele türküleri kalıbına girerek söylenmiştir.

3.4.Ordu İmece Havası: Fındık Toplayan Kızlar Türküsü

Fındık toplayan kızlar	Fındık dalda tekeme	Fındık toplayın kızlar
Fındık dalda kalmasın	Kız saçların ekleme	Dallarını kırmadan
İyi toplayın kızlar	Gidiyorum Ordu'dan	Alır kaçarım seni
Başakçılar çalmasın	Gelir diye bekleme	Anan baban duymadan
<i>Şu Ordu'nun pınarı</i>	<i>Şu Ordu'nun pınarı</i>	<i>Şu Ordu'nun pınarı</i>
<i>Soğuk olur suları</i>	<i>Soğuk olur suları</i>	<i>Soğuk olur suları</i>
<i>Çok hoşuma gidiyor</i>	<i>Çok hoşuma gidiyor</i>	<i>Çok hoşuma gidiyor</i>
<i>Peştemalli kızları</i>	<i>Peştemalli kızları</i>	<i>Yarin konuşukları</i>

TRT Müzik Dairesi Yayınları THM Repertuvar Sıra No:3218 numaralıdır. Arşive göre bir kayıta Nevzat Kılıç'ın ve bir başka kayıta da Bülent Aslan'ın notaladığı **Fındık Toplayan Kızlar** Ordu türküsü klasik özelliklere sahiptir. Üçlü bentler ile tek bir tekrar dörtlüğüne sahiptir. Ana gövdede fındıklık kültürü anlatılmış, bağlantı dörtlüğü ise yöresine ait güzellemeyle değişmeden tekrarlanmıştır. Böylelikle söylendiği yere ait öğeler türküye yerleşmiştir.

Başlı başına tarımsal faaliyet halini alan fındıklık zamanla Giresun'dan batıya doğru yayılmıştır. Bu gelişme ve değişme süreci dördüncü türküden anlaşılmaktadır. Fındık işçiliğinde kadın ve kız işçilerin toplama faaliyeti detaylandırılmıştır. İlk örnekler göre dalların kırılmadan eğilmesi, dalda fındık bırakılmaması, tekeme fındıkların dalda daha çok kalması, başakçılık yahut da so(n)lama gibi toplayıcılık kültürü kavramları bu detaylı tarımsal faaliyetlerin bir sonucudur.

Bahçelerde geçen gündelik hayatın ve işlerin yanı sıra imkânsız sevdalık halleri, kızların sevdiğiyle evlenmek üzere ailesinden habersiz veya izinsiz eşine kaçması yine bu türküde yer bulan gerçekçi ifadeyle yer almış konudur. Sezon içinde yaşananların hikâyeleri, fındık tarımının doğuya ve batıya doğru yayılması sonucunda hayvancılık, meyve ve mısır bahçeciliği ve balık avcılığına göre baskın üretim faaliyeti olarak zenginleştiğinin göstergesidir. Elle toplanan hasat esnasında dalların, sürgünlerin kırılması fındık ocağına zarar vermektedir. Bu olgu aynı zamanda fındığa yabancı köylerden olan toplayıcıların fındık toplamaya geldiklerinin yani imeciliğin bitmesi ve yevmiye işçiliğinin başladığının göstergesidir. Acemi toplayıcı kızlar geride daha çok fındık bırakmakta, yeşil yapraklı dallarda tekeme fındıklar unutulmakta ve böylelikle başakçı olgusu bu toplayıcıların dönemiyle beraber çoğalmaktadır. Buna göre orman ve çalılıklardan, hatta mısır ve arpa tarlalarından elde edilmiş fındık sahası ailelerin gücünü açacak şekilde işçilik ihtiyacına yol açmakta ve hasatta insana olan ihtiyaç imecenin aleyhine büyümektedir. Kadın işçiliği erkeklere göre daha ucuz olmuştur. Onlar toplayıcılıkta maharetliyken erkekler de zorlu eğimli arazide toplanan fındıkların

sırtlarda taşınmasında öne çıkmışlardır. Böylelikle fındık bahçesi sahipleri toplayıcılıkta daha çok bekâr kızları; genç, çocuksuz gelinleri ve kadınları tercih etmişlerdir.

3.5.Trabzon İmece Havası: Fındık Toplayan Gelin Türküsü

Fındık toplayan gelin
Fındık dalda kalmasın
Gel biraz konuşalım
Aklım sende kalmasın

Ayşe Fadime Ayşe Fadime
Çık kapıya çimene
Konuşalım seninle /Anlaşalım
seninle

Fadime diye diye
Ayşe diyemez oldum
Fadime'nin yüzünden
Yemek yiyemez oldum

Ayşe Fadime Ayşe Fadime
Çık kapıya çimene
Konuşalım seninle
/Anlaşalım seninle

A benim aluşuğum

/Oy benim sevdiceğim
Darıldın mı sözüme
Güzelliklerin ile
Girdin yine gözüme

Ayşe Fadime Ayşe Fadime
Çık kapıya çimene
Konuşalım seninle
/Anlaşalım seninle

Alman etnomüzikolog Ursula ve Kurt Reinhard (1968: s.268) çiftinin altmışlarda Trabzon’da Güzen Karadeniz’den alıp kaydettiği **Fındık Toplayan Gelin** türküsü, fındıkcılığın ilk yayıldığı en doğu uçtan alınmıştır. Türkü iki bent ile iki tekrardan oluşan bağlantılı bir yapıdadır. Ayrıca ilk bendi dışında fındıkcılık hakkında başka bir sözlü ögeyi taşımaz. Bir kadından derlenmiş bu türkü, doğu bölgesinin fındık kültürünü diğer dört varyanttan daha az yansıtmaktadır. Türküde fındık toplama mevsimi tekrar kavuşma fırsatı demektir. Bahçe, önceki yıldan kalan sevda anılarını tazeleyen, fındık toplayan kadınla konuşma ve görüşmeye mekân olan yerdir.

Türkiye has bir diğer taraf onun geleneksel eski fındıkcılık kültürüne en uzak fındıklı türkü olmasıdır. Bununla beraber kızlar ve gelinlerin fındık toplayıcılığındaki özel rolü bu son türküde de baskındır. Türkünün dikkat çeken diğer yanı da kız ve gelin adlarıyla bezeli bir türkü oluşudur.

Fındık toplama işinin bir kadın sektörü olduğunu seçilen bütün türküler göstermektedir. Kadın folkloru çalışacaklar için toplayıcılığın yanı sıra iç hane ve fındık fabrikaları işçiliği bölgesel diğer kadın folkloru konularıdır. Bağlantı dörtlüğü yaygın kız adlarıyla sevdalık imgelerini ve kız işçilerin nitelikte ve nicelikte sahip olduğu yeri tekrarlamaktadır. Doğuya doğru gidildiğinde fındık bahçeleri yerini yayla ve meralara, büyük çayır ve çimenliklere bırakmıştır. Türkü bu yanıyla fındık bahçelerinin dışında gençler arasında yakınlığı sağlayan çimenleri, çayırıkları söyleyerek diğer sevdalık ortamına ve mekânlarına işaret etmektedir. Bu onun Giresun ile Ordu ilindeki türkülerden farklı yöresel gündelik bahçecilik yaşantılara ait taşıdığı izlerden kaynaklanmaktadır.

Sonuç

Ele alınmış beş türkü dış yapısı olarak Doğu Karadeniz halk şiiri sanatının özelliklerine sahiptir. Şiirlerin bentleri kıvrak çalınan ve çabuk söylenen havadadır. Bentlerde ve tekrarlarda dizelerinin temel sesleri 4+3=11 hece kalıbı, bazı tekrarlar ise kural dışı olarak bentlerinden daha uzun veya şiirin bütünü tekrarsız mani dizilerinden oluşmaktadır. Bunlar dizelerin kısa ölçüsüne uygun kıvrak kemeçe havalarıdır. Sözler ve işe bağlı hareketler tellere sürtülen at kılı yayın uzunluğuyla örtüşür. Çalgının, ezginin, şiirin yapısı mısır tarımından fındık bahçesi imecelerine doğru iş temposu bakımından uyumlu bir akışkanlık göstermiş, türkülerin gelişmesi böylelikle uzun ve güçlü bir ömrü olmuştur.

Türkü dizelerinde uzun hece diliminde iç uyaklar ve kısa dilimin sonunda temel uyaklarla ahenkler sessi harflerle sağlanmıştır. Karadeniz’in bu özgün müzikal yapıları kemeçe müziklerinde kullanılmıştır. Tiz ve yüksek sesler ile bazı kısa kelimelerin tekrarları şiirin müzikal açıdan güç katmaktadır. Bağlantı bentlerinde sesli komutlar veya ünlemler müzisyenin çalıp söylerken bir yandan da çalışanları, imecileri, dans edenleri bağlama uygun biçimde yönlendirerek kontrol altına almasını kolaylaştırır. Burada

Mehmet Akif Korkmaz-*Giresun, Ordu ve Trabzon Yöresi Türkülerinde Kadın ve Fındık Folkloru "Fındık Toplayan Gelin!"*
müzikologların yukarıdaki özellikler hakkında yapacağı incelemelere ihtiyaç olduğunu belirtmeliyim.

Tarihsel bir süreçte müstakil bir mono kültür olarak fındıçılık ilk olarak Giresun'da doğmuş ve buradan batı ve doğu sahil şeridi boyunca tüm bölgeye yayılmıştır. Zamanla ekonomik değeri artan fındık tarımı asıl topraklarından nicel olarak daha uygun yetiştirme şartlarına sahip Batı Karadeniz'e doğru yayılmıştır. Fındığa bağlı yaşantı coğrafyası ile fındıçılık kültürünün üç bölgede ilk yayılış kademeleri bu beş türküden anlaşılmaktadır. Bunlardan ilki sözlü yapısı ve söylendiği yer sebebiyle diğerlerine göre daha eski midir sorusuna kesin bir cevap vermek mümkün değildir. Makaledeki kültür incelemesinin amacı da bu sorunun kendisine katkı yapabilmektir. Bunların hepsi ilk defa bir sanatkarın elinden ve dilinden çıkmış olabileceği gibi, benzer ezgilerin etkileşimli olarak yayılabileceğini düşündürmektedir. Türkülerde kurgulanmış yaşam hikâyeleri, fındıçılığın kültürel ve coğrafik yayılım izlerine ait unsurları canlı tutmuşlardır. Asıl olan yöresi, kaynak kişisi ve notalarıyla beraber kaydedilmiş fındıklı türkülerin Doğu Karadeniz'in bitki ile insan ilişkisine dair bugün elimizde kalan en sıhhatli kaynak olduğudur.

Kaynakça

- Akengin, C. (1944). *Şiirleri 1. kitap*, Giresun: Yeşilgireson Matbaası.
- Akpınar, Ö. (2010). *Giresun türküleri ve oyun havaları*, İstanbul: Kitabevi.
- And, M. (1974). *Oyun ve büğü*, İstanbul: İş Bankası.
- Başgöz, İ. (2008). *Türkü*, İstanbul: Pan.
- Bates, D. B. (2018). *21. Yüzyılda kültürel antropoloji insanın doğadaki yeri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Bausinger, H. (1980). *Formen der "Volkspeosie"*. Berlin: Erich Schmidt.
- Boratav, P. N. (1968). Halk şiiri. *Türk Dili Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı*. s. 207-Aralık 1968, Ankara : TDK.
- Boratav, P. N. (2013). *100 soruda halk edebiyatı*. İstanbul: Bilgesu.
- Cinemre, B. (1940). Fındığın vatanı tarihi bir bakış. *Aksu Halk Evi Dergisi*, Sayı 17-I Cilt II, s.5-7.
- Çağlayan, A-Durmuş E. (2004). Fındık üretim alanlarının coğrafi dağılışı. *3. Milli Fındık Şurası*. Giresun Valiliği Özel İdare Müdürlüğü, s. 498-513.
- Çelik, A. (2005). *Manilerimiz ve Trabzon Manileri*. Ankara: Akçağ.
- Duman M. (2004). *Kemençemin telleri*. İstanbul: TAMEV.

- Mehmet Akif Korkmaz-Giresun, *Ordu ve Trabzon Yöresi Türkülerinde Kadın ve Fındık Folkloru "Fındık Toplayan Gelin!"*
- Duman, M. (2009). *Fındık serdim harmana Türk fındığının öyküsü*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat.
- Ekici, S. (1990). Giresun ili halk müziği üzerine bir araştırma. *Milli Folklor*, C.1, S. 6, Haziran, s. 47-48.
- Gedikoğlu, H. (2016). *Trabzon folkloru*, İstanbul: Trabzon Valiliği.
- Giresun / Cumhuriyetin 50. Yılında Giresun, 1973 İl Yıllığı*, (1973). Basım yeri ve matbaası yok.
- Giresun Ticaret Odası cumhuriyetin on yılında* (1933). Giresun: Işık Matbaası.
- Göreci, A. (2004). *Fındık kültürü*, Ankara: Giresun Valiliği.
- Günay, H (1995). "Görelle imeceleri" halk bilimi araştırma-inceleme. *Görelle Lisesi*, nr.7 s.12-13.
- Günay, H. (2015). Darıdan horana (2). *Yeşilgiresun Gazetesi*, Nüsha 25.12.2015.
- Günay, H. (2015). Doğu Karadeniz geleneksel müzik ve dans günleri (6). *Yeşilgiresun Gazetesi*, Nüsha 07.06.2015.
- İvgin, H. (1998). *Giresun kültüründe fındık*. Giresun Kültür Sempozyumu 30-31 Mayıs 1998, Giresun Belediyesi, s. 335-346.
- Karadeniz, A. (1998). Giresun türkülerinde aşk-sevdalık temaları. *Giresun Kültür Sempozyumu 30-31 Mayıs 1998*, Giresun Belediyesi, s. 479-489.
- Kaşgarlı Mahmut (2006). Fındık. *Divanü Lügatt'it -Türk*, Ciltler I- III, Ankara: TDK.
- Ksenopfon (1974). *Anabasis "Onbinlerin Dönüşü"*, Çev. T. Gökçöl, İstanbul: Hürriyet.
- Kutluata, M. (2015). Türkiye'de fındık üretimi ve pazarlaması. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, s.37, 125-157.
- Menteşeoğlu Ö. E.-Yüksel A. (1998). *Giresun halk musikisi*. Giresun Kültür Sempozyumu 30-31 Mayıs 1998, Giresun Belediyesi, s. 449-470.
- Okutan, H. T. (1949). *Şebinkarahisar ve civarı coğrafya, tarih, kültür, folklor*, Giresun: Yeşilgiresun Gazetesi ve Matbaası.
- Ordu / Cumhuriyetin 50. Yılında Ordu, 1973 İl Yıllığı*, (1973). Basım yeri ve matbaası yok.

Mehmet Akif Korkmaz-Giresun, *Ordu ve Trabzon Yöresi Türkülerinde Kadın ve Fındık Folkloru "Fındık Toplayan Gelin!"*

Pamirli O. T. (1943). *Folklor - Tirebolu manileri Giresun bilmeceleeri atasözleri ninniler*, Giresun: Yeşilgiresun Matbaası.

Peker, K. (1947-48). *Tarihçe tarım kültür ticaret istihlak bakımlarından fındık*, Giresun: Yeşilgiresun Matbaası.

Rheinhard U. Und K. (1968). *Auf der fidel mein volkslieder von der osttürkischen schwarzmeerküste*. Berlin: Museum für Völkerkunde.

Taneses, H. (1997). *Notalarıyla Karadeniz Türküleri*, İstanbul: Say.

Temel, Ö. (2005). Görele kırsalında eski imeceler. *Giresun Dergisi*, Sayı 206, Yıl 19, s. 78-80.

Trabzon / Cumhuriyetin 50. Yılında Trabzon 1973 İl Yıllığı (1973). Basım yeri ve matbaası yok.

TRT THM Seçmeler (2006). *Türk halk müziğinden seçmeler 1, 2 ,3*. Ankara: TRT Müzik Dairesi.

TRT THM-SE Antolojisi (2006). *Sözlü eserler antolojisi 1, 2*. Ankara: TRT Müzik Dairesi.

Turhan S.-Altınkaynak E. (2009). *Giresun üstünde vapur bağıyor Giresun türküleri ve oyun havaları*. Ankara: Giresun Valiliği.

Turhan S.-Can T. (2006). *Ordu türküleri*. Ankara: Ordu Belediyesi.

Xenophon (1939). *Anabasis On Binlerin Ric'ati*. İstanbul: Remzi.

Yakıcı, A. (2007). *Halk şiirinde türkü*. Ankara: Akçağ.

Yanikoğlu, B. A. (1943). *Trabzon ve havalisinde toplanmış folklor malzemesi*. İstanbul: Kenan Matbaası.

Yurt Ansiklopedisi / Giresun (1982). İstanbul: Gelişim Yayın Evi, Cilt 5, s 3137.

Yüksel A.-Yeşilot, O. (2016). *Giresun fındık ve fındık borsasının tarihçesi*. Giresun: Öncü Matbaası.

Sözlü Kaynaklar

KK1: Yaşar Küçük, 1952, Tirebolu, Halkbilimci-Emekli Türkçe Öğretmeni, 13.05.2018 telefon görüşmesi.

KK2: Yaşar Çoban, 1953, Eynesil, Amatör Halkbilimci-Emekli Matematik Öğretmeni, 13.05.2018 telefon görüşmesi.

Mehmet Akif Korkmaz-Giresun, Ordu ve Trabzon Yöresi Türkülerinde Kadın ve Fındık Folkloru “Fındık Toplayan Gelin!”

KK3: Hayrettin Günay, 1954, Görele, Halkbilimci-Emekli Edebiyat Öğretmeni, 29.08.2019 telefon görüşmesi.

KK 4: Özcan Temel, 1957, Görele, Halkbilimci-Emekli Edebiyat Öğretmeni, 14.12.2018 telefon görüşmesi.

KK 5: Ahmet Torun, emekli öğretmen, 17.01.2021 telefon görüşmesi.

Elektronik Kaynakları

“Fındık” kelimesini türkü listesinde tarama. 10.04.2021.
<https://www.repertukul.com/>

“Fındık” kelimesini türkü listesinde tarama. 12.03.2021.
<https://www.turkudostlari.net/>

“Fındık” kelimesini türkü listesinde tarama. 09.03.2021.
<http://www.turkuler.com/>